

DEBATT

Johan Svedjedal svarar Kungliga biblioteket, Riksbankens Jubileumsfond och Vetenskapsrådet

Johan Svedjedal

- **1.** Grundfrågan är enkel. Vi är ense om värdet av frivillig publicering via Open Access (nedan OA), men ett antal makthavare vill tvinga fram en obligatorisk publicering den vägen. Jag vill däremot försvara forskarnas rättighet att själva besluta om publiceringsstrategier. Förslaget riskerar att hota utgivningen av kvalificerade och väl spridda fackböcker i Sverige, liksom deras möjlighet att bli synliga i offentligheten och därmed bli diskuterade och kritiskt granskade.
- **2.** Skribenterna föreställer sig att det jag i artikeln kallar ”toppförlag” är sådana jag ”håller högt”. Fel. Det är förlag

som i undersökningar har visat sig ha stort genomslag i form av recensioner.

- **3.** Skribenterna gör reklam för Kriterium och påstår att den ”erbjuder” publicering via OA. Fel. Kriterium avkräver forskarna detta. Kriterium kan inte användas utan OA (se kriterium.se)

- **4.** Skribenterna talar om tidskrifter och prenumerationsavgifter. Men min artikel behandlar villkoren för svenska böcker på den allmänlitterära marknaden – och riskerna när lösningar från den inomvetenskapliga tidskriftsmarknaden implementeras där. Skribenterna talar vidare om ”monopolpriser”, men några sådana finns inte där. (Är 204 kronor för Eva Österbergs *De små då* ett ”monopolpris”? Tror inte det – särskilt som ett antal bibliotek får den gratis som pliktexemplar.) De tycks inte förstå att den svenska allmänlitterära marknaden fungerar annorlunda än den internationella inomvetenskapliga marknaden. Så de hamnar fel redan från början.

- **5.** Skribenterna berömmar sig av att de respekterar den ideella författarrätten. Ja, den som inte gör det kan åtalas och dömas. Ska vi vara tacksamma över att forskningsråden nedlåter sig till att följa svensk lag?

- **6.** Skribenterna har tydligen främst kontakt med forskare som publicerar sig efter administrativa instrument som ”den norska listan”. Ja – men tänk om den typen av ensidiga kontakter beror på att de mer utåtriktade forskarna har drivits bort från forskningsrådets sfär? Är det så att rådets krav på publicering via OA skrämmer bort forskare som aspirerar på att nå en bredare publik än den inomvetenskapliga?

- **7.** Skribenterna ber om exempel på forskare som först publicerade sig i inomvetenskapliga sammanhang och sedan gick vidare till större reguljära förlag. Flera sådana forskare nämndes faktiskt i min artikel. Några namn upprepas här:

Statsvetaren Herbert Tingsten meriterade sig för professorskompetens genom statliga utredningar och inomvetenskapliga skrifter, men som professor skrev han enligt egen utsago nästan alla böcker på beställning från reguljära förlag. Filosofen Ingemar Hedenius började med ett par inomvetenskapliga böcker på engelska men gick sedan vidare till Tidens förlag och gav ut *Tro och vetande* på Bonniers. Idéhistorikern Karin Johannisson disputerade på en avhandling i en lärd serie, men nådde senare en stor publik genom böcker på Norstedts och Bonniers. (Uppgifterna gäller deras egna monografier.) Andra humanvetare har haft i stort sett hela sin bokutgivning på allmänlitterära kvalitetsförlag.

Vad gäller nutida publiceringsstrategier kan läggas till att drygt hälften av doktorsavhandlingarna i litteraturvetenskap vid början av 2010-talet kom ut på reguljära förlag (en blandning av allmänförlag och specialförlag). Förlagsformen påverkade genomslaget distinkt: avhandlingarna från sådana förlag fick fyra gånger fler recensioner än de från eget förlag eller olika lärda inrättningar (institutioner med mera). Förlagsutgivning är fortfarande viktig inom många delar av humanvetenskaperna, även om det naturligtvis skiljer sig åt mellan discipliner och lokala miljöer. Det får väl ses som en tillnyktring att VR nu faktiskt tydligen tänker utreda ett område där rådet redan har föreslagit riktlinjer med ytterst svagt empiriskt underlag och utan några konsekvensanalyser.

- **8.** Viktigast är naturligtvis vad som *inte* står i skribenternas inlägg. Inte ett ord om akademisk frihet. Inte ett ord om forskarnas rätt att självständigt besluta om publiceringsstrategier. Inte någon förståelse för att inomvetenskapliga marknader fungerar annorlunda än den allmänlitterära och att olika delar av den allmänlitterära

marknaden har olika förutsättningar. Viktigare är tydligen ambitionen att köra över forskarna.

***Johan Svedjedal** är professor i litteraturvetenskap, särskilt litteratursociologi, vid Uppsala universitet. Han är utbildad bibliotekarie med examen från BHS 1983.*